

Rol decorativ pentru fondurile de pensii

de Radu Nechita

Luni, 14 Mai 2007

<http://www.saptamana.ro/content/view/268/1/>

Abandonarea completă a sistemului de pensii prin repartitie și trecerea la sistemul prin capitalizare, dublată de asumarea de către stat a "datoriei publice" către actualii pensionari, ar reprezenta adevărata reformă a pensiilor din România.

Cunoașteți pe cineva care să fie mulțumit de sistemul de pensii actual? Este posibil să existe și câțiva privilegiați, însă majoritatea românilor sunt revoltați de modul cum sunt tratați după ce au cotizat decenii la rând, fiind convinși că vor avea astfel un venit decent la bătrânețe. Dezamăgirea și revolta sunt de înțeles, dar ele sunt inevitabile într-un sistem de pensii prin repartitie, cum este cel actual. Motivul este că sistemele prin repartitie fac promisiuni pe care, în cele din urmă, nu le pot ține. Soluția este trecerea totală (nu doar parțială) la sistemele prin capitalizare.

Modelul lui Bismarck

În sistemele prin repartitie, cotizațiile celor activi nu sunt „puse de-o parte” în vederea investirii, ci sunt cheltuite imediat pentru plata pensiilor din perioada curentă. Cotizanții își dau seama prea târziu că pensia lor nu este în funcție de cotizațiile pe care le-au plătit ei în tinerețe ci în funcție de cotizațiile pe care sunt dispuși să le plătească activii de azi. Desigur, un astfel de sistem este viabil atunci când există mulți activi-cotizanți și puțini pensionari-beneficiari. Aceasta a fost situația când asemenea sisteme au fost instaurate la sfârșitul secolului al XIX-lea, după modelul realizat de Cancelarul Bismarck. Scopul său era, printre altele, de-a obține „fidelitatea” (de fapt, dependența) tuturor cetățenilor față de Imperiul German, recent creat. Vârsta legală de pensionare - 65 de ani - a fost stabilită astfel încât suma cotizațiilor activilor să fie egală cu suma pensiilor plătite vârstnicilor din aceeași perioadă.

Reducerea duratei de cotizare

Între timp, durata de cotizare s-a redus, ca urmare a prelungirii studiilor cu aproape 10 ani, dar și prin pensionarea anticipată sau chiar reducerea vârstei legale de pensionare pentru anumite profesii. De asemenea, față de secolul XIX, speranța de viață a crescut cu peste 10 ani. În mod logic, dacă se cotizează cu 10 ani mai puțin și se așteaptă beneficii pentru o perioadă mai lungă cu 10 ani, rezultatul nu poate fi decât un dezechilibru. Rezolvarea lui presupune măsuri obligatorii,

dar impopulare: creșterea cotizațiilor, mărirea vârstei de pensionare și/sau reducerea pensiilor. Creșterea cotizațiilor nu poate continua la nesfârșit deoarece acestea au atins deja limita suportabilului: în cazul României, 29% din salariul brut, cumulat pentru angajat și angajator. Acest nivel ridicat constituie unul din factorii care determină munca la negru, cu toate dezavantajele implicate pentru angajați, pentru angajatori și chiar pentru sistemul actual de pensii. Stabilirea vârstei de pensionare prin lege pune o serie de probleme de principiu sau practice: Cine este în drept să decidă până la ce vârstă poate să lucreze un cetățean? Autoritățile sau lucrătorul în acord cu angajatorul? Este normal să fie aceeași vârstă legală de pensionare pentru toți, inclusiv pentru cei care lucrează în medii riscante sau toxice? Adaptarea vârstei legale de pensionare la fiecare categorie socio-profesională nu va genera alte nedreptăți sub forma privilegiilor și abuzurilor? Stabilirea prin lege a vârstei sau vârstelor de pensionare transformă o problemă privată într-o problemă publică și generează conflicte care amenință solidaritatea națională și pacea socială.

Înlocuirea sistemului prin repartiție

Pentru a evita dezbaterile pe această temă, politicienii din multe țări aflate în situații similare au amânat cât au putut reformele, negând existența problemei sau îngropând-o în rapoarte și analize. Într-adevăr, sistemele de pensii prin repartiție se confruntă cu aceleași probleme și în țări mult mai dezvoltate decât România (Franța și SUA îmi sunt mai familiare). Prin urmare, problema nu este una care să țină de nivelul de dezvoltare economică. Sistemele de pensii prin repartiție au o problemă structurală. Ele nu pot fi ameliorate în mod durabil, ele trebuie înlocuite.

Soluția: sistemele prin capitalizare

În sistemele prin capitalizare, cotizațiile celor activi sunt investite într-un fond de pensii, adică în titluri financiare (acțiuni și obligațiuni) cotate la bursă. Cotizantul este proprietarul fondului astfel economisit și investit iar pensia sa va depinde de cotizațiile vărsate și de evoluția bursieră. El poate fi informat chiar zilnic cu privire la valoarea fondului economisit până în acel moment și să primească o estimare a pensiei viitoare. Desigur, puțini cotizanți au cunoștințele necesare unor investiții bursiere. Rolul selectării acțiunilor este asumat de societățile de administrare a fondurilor de pensii. Acestea pot propune una sau mai multe variante de gestiune, mai „dinamice” (cu mai multe acțiuni) sau mai „stabile” (cu mai multe obligațiuni). Indiferent de varianta aleasă, rezultatul este o pensie mult mai mare la aceeași contribuție plătită.

Reputația administratorilor fondurilor

Pentru a minimiza riscul de fraude, titlurile sunt „păstrate” nu de către administratori ci către alte firme (instituții de depozitare), în general bănci. Reputația firmelor administratoare de fonduri de pensii, a băncilor de depozitare, a auditorilor acestora dar și seriozitatea autorităților de supraveghere și control sunt esențiale pentru buna funcționare a sistemelor de pensii prin capitalizare. Este important să nu se repete experiențe de tip FNI, în care persoane cu un trecut enigmatic să investească resursele oamenilor în acțiuni

necotate (adică a căror valoare de piață este necunoscută sau contestabilă), sub privirea complezentă a autorităților de control, cu complicitatea activă a unor funcționari sau firme de stat, totul pe fondul naivității investitorilor, care „dormeau liniștiți”, potrivit unui slogan celebru.

Pași timizi în România

În prezent, în România contribuțiile la sistemul de pensii de stat (prin repartitie), denumit „Pilonul I”, sunt de 9,5% pentru angajat și de 19,5% angajator, ceea ce reprezintă un total de 29% din salariul brut. Reforma în curs prevede ca din 2008, echivalentul a doar 2% din salariul brut (din cei 9,5%) să fie vărsat către un fond de pensii prin capitalizare, administrat privat, restul de 7,5% + 19,5% fiind plătit în fondul de pensii de stat. Mai mult, numai salariații sub 35 de ani sunt „obligați” să iasă dintr-un sistem ineficient pentru a putea beneficia de alternativa capitalizării. Cei între 35 și 45 de ani pot opta pentru sistemul prin capitalizare, însă cei peste 45 de ani sunt „legați de glie” în sistemul prin repartitie. Aceste cotizații vor alimenta „Pilonul II” al sistemului de pensii, adică pensiile private obligatorii. Procentul de 2% este mai mult simbolic și se preconizează că va crește - încetul cu încetul - până la 6%. Toți salariații au dreptul să contribuie la „Pilonul III”, adică la o pensie privată facultativă. Ea poate fi alimentată (în limita a 15% din venitul brut) de către oricine dorește să-și suplimenteze pensia viitoare. Cotizațiile astfel virate sunt deductibile din venitul impozabil în limita echivalentului în lei a 200 de Euro. Angajatorul poate contribui, la paritate cu angajatul, la alimentarea Pilonului III, această cheltuială fiind deductibilă fiscal.

Succesul sistemului din Chile

Fonduri de pensii administrate privat există în toate țările dezvoltate, adesea în completarea unui sistem de pensii prin repartitie, administrat de către stat. Fondurile private sunt deosebit de puternice în țările anglo-saxone. Totuși, cea mai radicală reformă a sistemului de pensii a avut loc în Chile. În această țară, angajații care au intrat pe piața muncii după 1 Mai 1982 nu mai erau obligați să cotizeze în sistemul de pensii prin repartitie (de stat) ci aveau de ales între mai multe fonduri de pensii prin capitalizare, administrate privat. Lucrătorii care erau deja pe piața muncii aveau dreptul să iasă din sistemul prin repartitie și să treacă la un fond privat, primind un „bon” în contul cotizațiilor vărsate până atunci. Rezultatul a fost un succes chiar și după cele mai exigente standarde: chilenii cotizează mai puțin și primesc sau vor primi pensii mai mari; economia țării a înregistrat de atunci încoace cea mai ridicată creștere economică din regiune și una dintre cele mai ridicate din lume; cotizațiile au fost investite în bursă, ceea ce a permis privatizarea fostelor întreprinderi de stat în interesul celor care, în trecut, au muncit pentru crearea lor, aceștia din urmă fiind cei care au beneficiat de creșterile cursurilor acțiunilor; Chile este una din destinațiile favorite ale investițiilor străine, etc. Rezultatul este o creștere generalizată a nivelului de trai care a întrecut cele mai optimiste așteptări.

O soluție pentru sistemul românesc

Comparația cu reforma din Chile arată că reforma românească este foarte timidă. Problema cu care se confruntă țara noastră este finanțarea tranziției de la vechiul sistem la cel nou: cei aflați acum la pensie sau în pragul pensionării nu pot fi abandonați. Această problemă este agravată de raportul subunitar dintre numărul cotizanților și cel al beneficiarilor. Situația de acum este rezultatul politicilor demagogice de după 1989, când pensionarea anticipată a fost una dintre „strategiile” preferate de luptă împotriva șomajului. De asemenea, ea este consecința amânării acestei reforme până după încheierea marilor privatizări, care ar fi putut finanța tranziția la un sistem prin capitalizare, după modelul chilian. Chiar și acum ar fi posibilă o reformă adevărată a sistemului de pensii prin abandonarea repartiției și trecerea la capitalizare. Soluția ar presupune calculul obligațiilor explicite și implicite asumate de statul român față de pensionari și angajați. Acestea ar fi asumate în mod explicit și recunoscute ca o datorie publică. Rambursarea acesteia, etalată în timp, ar fi realizată de către toți cetățenii. „Prețul” plătit de cetățeni ar fi astfel explicit și nu mascat, ca acum. El ar fi prețul ieșirii din capcana repartiției și al câștigării autonomiei față de stat. În ciuda lui Bismarck...